

Planera och organisera för kollegialt lärande

ISBN: 978-91-7559-210-7

Form: AB Typoform

Foto: Lena Katarina Johansson och Elke Welzbacher

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2017

Välkommen till Läslyftet!

Inför arbetet med Läslyftet finns det många frågor som måste diskuteras och flera beslut som behöver fattas. Skolans huvudman (kommunen eller ägaren av fristående skolor) har det övergripande ansvaret för kompetensutvecklingen. Rektor har en viktig roll i att tillsammans med huvudmannen skapa de organisatoriska förutsättningar som behövs för genomförandet.

Det här diskussionsunderlaget kan vara ett stöd för er som ska arbeta med Läslyftet. Tanken är att huvudmän och rektorer kan använda det när arbetet ska organiseras. Underlaget ger vägledning i planeringsarbetet och stimulerar till samtal om viktiga beslut och ställningstaganden.

Innehåll

Om Läslyftet 5

1. Skapa delaktighet och gör prioriteringar 8
2. Gör en nulägesbeskrivning och analys 9
3. Välj lärare och skapa grupper 10
4. Välj moduler 12
5. Välj handledare 13
6. Organisera lärares och handledares tid 15
7. Informera och skapa engagemang 17

Om Läslyftet

Läslyftet är en kompetensutvecklingsinsats i språk-, läs- och skrivdidaktik som bygger på att lärare lär av och med varandra med stöd av en handledare. Insatsen syftar till att förbättra elevers läsande, skrivande och lärande genom att stärka och utveckla kvaliteten i undervisningen.

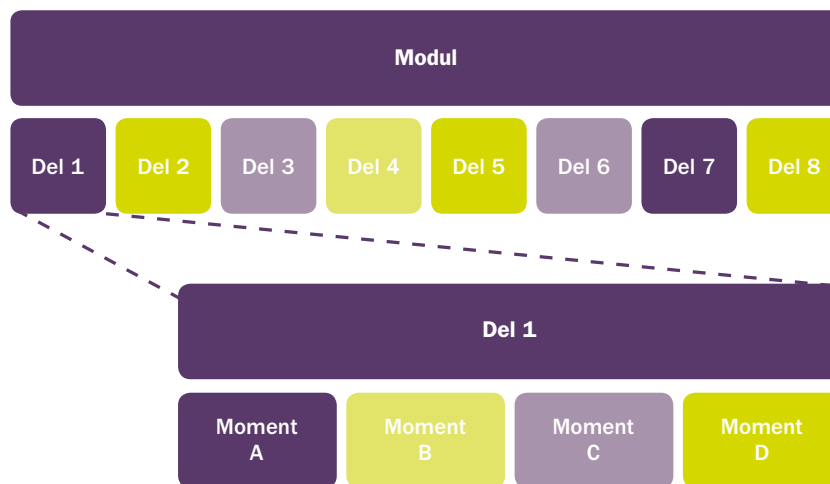
Läslyftet riktar sig till lärare i grundskolan och motsvarande skolformer, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan samt till lärare och förskollärare i förskoleklassen. Skolbibliotekarier kan också delta i insatsen. Det är möjligt att arbeta med Läslyftet både med och utan statsbidrag.

Läslyftets kompetensutvecklingsmodell och material

Läslyftets kompetensutvecklingsmodell bygger på att lärare, genom strukturerat samarbete, tillägnar sig kunskaper i den dagliga praktiken. Kompetensutvecklingsmodellen är framtagen för Läslyftet (och Matematiklyftet) men kan även användas inom andra områden.

Materialet i Läslyftet är indelat i moduler. Modulerna består av nyskrivna artiklar som lyfter fram aktuell forskning. I modulerna finns även korta undervisningsfilmer, diskussionsfrågor och exempel på undervisningsaktiviteter att pröva i den egna verksamheten.

Modulerna är indelade i åtta delar som deltagarna arbetar med i en given ordning. Varje del är indelad i fyra moment (A–D). Först tar deltagaren individuellt del av material i modulen på Lärportalen (moment A). Sedan samlas gruppen för en diskussion och gemensam planering (moment B). Därefter genomför deltagarna varsin undervisningsaktivitet (moment C) och till sist samlas gruppen igen för en gemensam uppföljning (moment D).

De fyra momenten:

- A** Individuell förberedelse 45–60 minuter
- B** Kollegialt arbete 90–120 minuter
- C** Undervisningsaktivitet lektionstid
- D** Gemensam uppföljning 45–60 min

Det tar minst 30–40 timmar för en grupp deltagare att enskilt och kollegialt arbeta med en modul. Beroende på förutsättningar kan den övre tidsgränsen vara att rekommendera. Det kan t.ex. behövas mer tid i moment B och D om gruppen består av lärare som undervisar i olika ämnen. Under det läsår som huvudmannen får statsbidrag för handledarska deltagarna arbeta med två moduler.

Högskolor och universitet runt om i Sverige tar fram modulerna i samarbete med Skolverket. Det finns flera moduler att välja mellan och nya kommer till medan kompetensutvecklingen pågår. Modulerna finns på Lärportalen.

Lärportalen är öppen för alla och ingen inloggning behövs.

<https://larportalen.skolverket.se>

En förändrad undervisnings- och kompetensutvecklingskultur

Läslyftet kan bidra till att utveckla skolornas undervisnings- och kompetensutvecklingskultur. Det är ett långsiktigt arbete och innebär att lärarnas lärande i ökad utsträckning blir en del av vardagen.

Läslyftets mål för utvecklingen av undervisningskulturen är att:

- undervisningens utformning ger förutsättningar för alla elever att utvecklas mot de mål som anges i kurs- och ämnesplaner,
- kollegialt lärande används,
- lärare kontinuerligt utvecklar kunskap om språk-, läs- och skrivdidaktik samt förmåga att tillämpa denna kunskap i den egna undervisningen,
- lärare kontinuerligt bedömer den egna undervisningens betydelse för elevernas språk-, läs- och skrivutveckling,
- kunskaper om undervisning och elevers lärande utgår från vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet,
- rektor synliggör och följer upp läs- och skrivundervisningens kvalitet,
- rektor och lärare fortsätter utveckla läs- och skrivundervisningen utifrån lokala behov.

Läslyftets mål för utvecklingen av kompetensutvecklingskulturen är att:

- en konstruktiv, tillitsfull och dynamisk lärandemiljö är ett strategiskt mål för skolans verksamhet,
- kollegialt lärande används,
- externt stöd bidrar till att det kollegiala och individuella lärandet hos lärare utmanas, fördjupas och befästs,
- rektor ger förutsättningar för, synliggör och följer upp lärares lärande samt,
- huvudmän och rektorer har, och fortsätter att utveckla, ett systematiskt kvalitetsarbete inom språk-, läs- och skrivutveckling utifrån lokala behov och förutsättningar.

1. Skapa delaktighet och gör prioriteringar

I planering och organisering inför Läsluftet behöver man utgå från det systematiska kvalitetsarbetet. Det ställer krav på delaktighet och det är därför viktigt med en dialog, både mellan huvudman och rektor och mellan rektor, handledare och lärare.

Det är en fördel om medarbetare med kunskap om läs- och skrivundervisning bjuds in till samtal om hur Läsluftet ska organiseras, planeras och genomföras. Exempelvis kan en utvecklingsgrupp, specialpedagog, förstelärare eller lektor föra in ny kunskap och bidra till diskussionen. Finns det språk-, läs- och skrivutvecklare eller motsvarande på huvudmannanivå, kan dessa också medverka i planeringen av den lokala organisationen.

Rektors engagemang och delaktighet är avgörande för kompetensutvecklingsinsatsens avtryck. Läsluftet är en tidskrävande kompetensutvecklingsinsats. Rektor behöver därför organisera verksamheten så att lärare har möjlighet att prioritera arbetet med Läsluftet. Dessutom behöver huvudmannen ge rektor förutsättningar att prioritera.

En lärdom från en mängd utvecklingsinsatser är att det är viktigt att våga prioritera och att ta sikte på vissa mål tills de verkligen är uppnådda. [...] Skolor måste motstå frestelsen att göra många bra saker om man ska nå fram till ett djupt lärande och en verklig förändring. För att lyckas krävs enligt Timperley att man fokuserar på ett eller få mål som är mest angelägna för den verksamhet man befinner sig i och inte springer på alla bollar.”

Forskning för klassrummet: vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken. Skolverket (2013).

Frågor att diskutera

1. Vilka ska vi bjuda in till dialog om planeringen och genomförandet av Läsluftet? Vilken kunskap och erfarenhet är värdefull utifrån våra behov och Läsluftets mål?
2. Vilka mål ska vi prioritera?
3. Hur ska vi göra för att fokusera på det viktigaste och mest angelägna? Vad kan vi prioritera bort?

2. Gör en nulägesbeskrivning och analys

För att kunna utveckla och förbättra verksamheten i linje med Läsluftets syfte är det nödvändigt att veta vad som fungerar bra och mindre bra. Förbättringsarbetet bör därför utgå från en nulägesbeskrivning. Flera olika källor kan användas. Det kan t.ex. handla om information om hur undervisningen bedrivs i olika ämnen, om lärares kompetensutvecklingsbehov och om elevers kunskapsresultat.

Utifrån nulägesbeskrivningen görs en analys och bedömning av vad som är särskilt angeläget att förbättra för att skapa de bästa förutsättningarna för elevernas lärande och utveckling. Analysen börjar med att man tillsammans samtalar om vad som orsakat och påverkat det som framträder i nulägesbeskrivningen (analysera bakåt). Utifrån detta görs sedan en analys av vad som behöver utvecklas (analysera framåt). I arbetet med att analysera är det till exempel viktigt att försöka hitta mönster och tendenser, att tolka, problematisera och inhämta ny kunskap. Analysens syfte är därmed att identifiera områden som behöver prioriteras. Analysen ligger sedan till grund för de egna målen med Läsluftet.

Frågor att diskutera

1. Vad vet vi om våra elevers läsförståelse och skrivförmåga? Vad säger kartläggningar, utvärderingar och analyser? Finns det några mönster?
2. Vad vet vi om hur undervisningen ser ut? Vad fungerar bra respektive mindre bra när det gäller att stötta elevers läsförståelse, skrivförmåga och lärande i olika ämnen?
3. Hur vill vi att det ska vara?
4. Vad behöver framförallt utvecklas för att förbättra elevers läsförståelse, skrivförmåga och lärande?
5. Hur kan Läsluftet följas upp – på lärarnivå (undervisningskulturen) och på skolnivå (kompetensutvecklingskulturen)?

3. Välj lärare och skapa grupper

Lärare, förskollärare i förskoleklass och skolbibliotekarier är den primära målgruppen för Läslyftet i skolan. Det är möjligt att låta alla lärare på skolan delta i arbetet med Läslyftet. Men det går också att välja ut en eller flera lärargrupper som tar del av Läslyftet medan andra lärargrupper arbetar med andra utvecklingsinsatser. Det går att tänka på flera olika sätt när lärargrupper som ska arbeta med Läslyftet väljs ut. Både de identifierade behoven och lärarnas intresse kan styra prioriteringen.

Arbetet med det kollegiala lärandet behöver organiseras i grupper. Syftet med arbetet och gruppens sammansättning kan ha betydelse för val av gruppstorlek. Utgångspunkten är att en handledare på 20 procent handleder två grupper på sammanlagt 12–20 lärare och en handledare på 10 procent handleder en grupp på 6–10 lärare.

Lärargrupperna kan se olika ut. Lärarna kan arbeta i sina arbetslag eller ämneslag, men det går också att skapa nya grupper utifrån verksamhetens behov och deltagarnas intresse. Lärare inom samma ämne eller årskurs kan då bilda en grupp även om antalet lärare på den egna skolan inte är stort nog för detta.

Det är viktigt att alla som deltar i arbetet kan genomföra alla moment (A, B, C och D). Kompetensutvecklingsmodellen förutsätter att alla deltagare undervisar grupper av elever. Om det i gruppen finns en skolbibliotekarie eller en lärare som för tillfället inte undervisar, behöver man se till att denna person har möjlighet att ta en aktiv roll i undervisningen under arbetet med Läslyftet. Ett samarbete med en undervisande lärare kan vara ett sätt att lösa detta.

Frågor att diskutera

1. Vilka ska arbeta med Läslyftet? Finns det grupper som särskilt bör prioriteras, t.ex. lärare vars ämnen innehåller mycket text?
2. Vilka fördelar och nackdelar finns det med olika grupper?
3. Vilka befintliga grupper finns? Behöver vi skapa nya? ►

- ▶ 4. Finns det anledning att samarbeta med närliggande huvudmän och skolor? Hur kan detta i så fall ske?
- 5. Hur planerar vi för de lärare som eventuellt inte arbetar med Läsluftet på skolan?
- 6. Hur kan skolbiblioteket bidra i arbetet? Ska en skolbibliotekarie ingå i en lärargrupp eller på annat sätt delta i arbetet?
- 7. Hur kan vi organisera så att modersmålslärare kan vara med i arbetet?
- 8. Behöver vi stödja elevers läsande och skrivande också på andra sätt? Hur kan t.ex. fritidspedagoger och specialpedagoger stimulera elevers språk-, läs- och skrivutveckling?

4. Välj moduler

På Lärportalen finns flera moduler att välja mellan för förskoleklassen, grundskolan (och motsvarande skolformer), gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Modulerna har en primär målgrupp men modulerna kan i många fall även användas av lärare inom andra skolformer, årskurser och ämnen. Vilken modul gruppen ska arbeta med bör utgå från den analys som gjorts, de identifierade behoven och deltagarnas intresse.

Det finns övergripande moduler som riktar sig till många olika lärarkategorier och det finns moduler som riktar sig till mer specifika grupper av lärare utifrån årskurser och ämnen. Modulvalet kan påverka vilka lärarkategorier som prioriteras och vem som ska vara handledare. Valet av modul kan göras av huvudmannen, av rektorn eller av lärarna själva. Valet behöver inte vara klart när huvudmannen söker statsbidrag. Grupperna ska arbeta med två moduler under det läsår de deltar med statsbidrag. Därefter kan naturligtvis arbetet fortsätta med fler moduler.

Frågor att diskutera

1. Vilka moduler passar våra behov bäst?
2. Vilka moduler passar de lärare som ska arbeta med Läslyftet?
3. Vilka fördelar respektive nackdelar finns det med att huvudmannen, rektorn eller deltagare väljer modul?
4. Vilken modul ska vi börja med? Ska vi redan nu fundera över nästa modul?

5. Välj handledare

Handledaren är framför allt en samtalsledare i det kollegiala arbetet. Handledarens roll är också att informera om kompetensutvecklingens syfte och upplägg samt vägleda deltagarna på Lärportalen.

Huvudmän och skolor kan själva organisera för handledare utöver de handledare som man eventuellt beviljats statsbidrag för. Man får då lokalt hos huvudmannen eller på skolan lösa frågan om tid för dessa handledare. De huvudmän som får statsbidrag erbjuds att anmäla handledare till en kostnadsfri utbildning. De handledare som skolan inte får statsbidrag för, har ingen möjlighet att få platser på Läsluftets handledarutbildning.

På många skolor finns det lärare som redan har god kompetens för att leda det kollegiala lärandet. Det kan vara lärare som gått handledarutbildningen inom Matematiklyftet, en förstelärare, en lektor eller någon annan som har erfarenhet av att leda samtal och kollegialt lärande.

Statsbidrag lämnas till huvudmannen för att frigöra tid för handledare att vara ett stöd för lärargrupperna i det kollegiala lärandet.

Handledaren ska enligt *förordningen om statsbidrag för handledare inom språk-, läs- och skrivutveckling (2015:42)* vara anställd hos huvudmannen och

- vara legitimerad lärare eller förskollärare
- vara behörig att undervisa i svenska eller svenska som andraspråk eller på annat sätt ha tillägnat sig goda kunskaper i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt
- ha minst fyra års erfarenhet av att undervisa
- ha erfarenhet av och intresse för att utveckla undervisningen tillsammans med andra förskollärare eller lärare.

Det finns möjlighet att utse en handledare som leder det kollegiala arbetet på 20 eller 10 procent av sin tjänst. För att en huvudman ska få statsbidrag för en handledare på 20 procent ska antal lärare som deltar i insatsen uppgå till 12–20 stycken. För att en huvudman ska få statsbidrag för en handledare på 10 procent ska antalet lärare som deltar i insatsen uppgå till 6–10 stycken. Det är möjligt att samarbeta mellan skolor.

Den som utsetts till handledare inom Läsluftet erbjuds en kostnadsfri utbildning. Utbildningen är inte ett krav för att delta i insatsen utan ett erbjudande. En huvudman kan få statsbidrag även om man inte anmäler handledare till utbildning. När en handledare är anmäld till utbildningen är platsen personlig och skolan kan inte skicka en ersättare om handledaren av någon anledning inte kan delta vid något utbildningstillfälle. Om det sker ett byte av handledare (och detta byte godkänts av Skolverket) kan den nya handledaren delta i utbildningen om bytet sker före det andra utbildningstillfället.

Frågor att diskutera

1. Vilka lärare eller förskollärare uppfyller kriterierna och skulle kunna göra ett bra arbete som handledare?
2. Vilka fördelar och nackdelar ser vi med att handledare handleder på 20 respektive 10 procent?
3. Vad finns det för fördelar och nackdelar med att handledaren handleder på den egna skolan? På andra skolor?
4. Hur skulle ett eventuellt samarbete mellan skolor eller huvudmän kunna byggas upp?

6. Organisera lärares och handledares tid

För att arbetet ska fungera behöver lärarna tillräckligt med tid. Utgångspunkten för Läsflyftets kompetensutvecklingsmodell är den kompetensutvecklingstid som ingår i lärares tjänst. Huvudman och rektor ansvarar för att tiden fördelas jämnt över året.

Lärarnas tid

Kompetensutvecklingen ska ske på arbetstid. Under det läsår som huvudmannen får statsbidrag för handledare ska deltagarna arbeta med två moduler, en modul på höstterminen och en på vårterminen. Det tar minst 30–40 timmar för lärare att arbeta med en modul.

Varje modul består av åtta delar och varje del av fyra moment (se beskrivning på sidan 6). De fyra momenten kräver olika mycket tid:

A	Individuell förberedelse	45–60 minuter
B	Kollegialt arbete	90–120 minuter
C	Undervisningsaktivitet	lektionstid
D	Gemensam uppföljning	45–60 min

Rektorn och huvudmannen planerar så att lärarna får tid för arbetet med två moduler inom ramen för lärarnas arbetstid under ett läsår och för att tiden fördelas kontinuerligt över året. Detta betyder att arbetet med Läsflyftet behöver schemaläggas. En grupp med lärare som undervisar i olika ämnen eller årskurser kan behöva mer tid för diskussioner (moment B och D). Även storleken på gruppen kan ha betydelse för hur mycket tid som behövs.

Det tar ungefär två veckor för en lärargrupp att arbeta med en del. Grupperna behöver träffas cirka en gång i veckan. Rektor behöver i god tid tydliggöra för lärarna när de ska träffas för att genomföra moment B och D.

Det är också viktigt att rektor samtalar med lärargruppen om hur det är tänkt att lärarna ska få tid att genomföra moment A. Vissa rektorer väljer att ange en position i schemat för arbetet med moment A, för att på så vis synliggöra att tid finns för detta moment. Andra rektorer låter lärare själva avgöra när den individuella förberedelsen bäst genomförs.

Handledarens tid

Kravet för att få statsbidrag är att handledaren har minst 20 eller 10 procent nedsättning i tid. För majoriteten av handledarna betyder det minskad undervisningstid men det kan också vara andra åtaganden som tas bort.

Handledaren har nedsättning i tid för att förbereda och genomföra arbetet med modulerna och det kollegiala lärandet. I förberedelsearbetet ingår att fördjupa sig i materialet, planera och följa upp möten. I genomförandet har handledaren en viktig roll i moment B och D. Tid behöver också avsättas för avstämningar med rektor.

Huvudmän som fått statsbidrag för handledare har möjlighet att anmäla dessa till en handledarutbildning. Utbildningen består av åtta heldagar fördelade på fem tillfällen och den genomförs i huvudsak parallellt med arbetet på skolan. Den handledare som anmäls till utbildningen bör i möjligaste mån delta vid samtliga tillfällen. Handledarutbildningen är inte tänkt att ingå i handledarens nedsättning i tid. Inför arbetet med Läslyftet inbjuds handledare och rektorer till en konferens i Skolverkets regi.

Frågor att diskutera

1. Hur ordnar vi så att lärarna i Läslyftet kan träffas en gång i veckan? Kan vi använda konferenstid eller behöver ytterligare tid schemaläggas?
2. Hur informerar vi deltagarna om förutsättningarna för arbetet?
3. Kan kompensationsledighet vara ett sätt att lösa eventuella svårigheter med att fördela tiden jämnt över året?
4. Hur skapar vi förutsättningar för handledare att genomföra sitt uppdrag?
5. Kan vi ordna så att alla handledare på skolan eller hos huvudmannen kan träffas regelbundet?
6. Hur ofta och när ska avstämningar mellan rektor och handledare ske?
7. Hur organiserar vi arbetet med eleverna de dagar då handledaren eventuellt är på handledarutbildning?

7. Informera och skapa engagemang

Deltagarna behöver få tydlig information om vad arbetet med Läslyftet syftar till och vad insatsen innebär. Ramarna för arbetet måste tydliggöras och förväntningar på dem som deltar – både deltagare och handledare – behöver uttryckas. Huvudman och rektor behöver kommunicera och synliggöra vilka prioriteringar som görs.

För handledare och deltagare är det betydelsefullt att rektor också visar engagemang och intresse. Inför satsningen behöver rektor tydliggöra att arbetet med språk-, läs- och skrivutveckling är viktigt för hela skolan och att Läslyftet är en del av detta arbete. För att kompetensutvecklingen ska bli framgångsrik behöver rektor kontinuerligt följa och stödja arbetet.

Frågor att diskutera

1. På vilket sätt informerar vi om arbetet med Läslyftet och vad det innebär? Vilka ska informeras och när?
2. Hur skapar vi engagemang för Läslyftet inför starten och under arbetet?

Lycka till med Läslyftet i skolan!

<https://larportalen.skolverket.se>

skolverket.se/laslyftet

Se filmen *Läslyftet presenteras*

För frågor, vänligen kontakta Skolverket:

laslyftet@skolverket.se

statsbidrag.laslyftet@skolverket.se

Skolverket

www.skolverket.se